

DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN VERGİLENDİRİLMESİ, SEKTÖRDE VERGİ KAYIP VE KAÇAĞINA NEDEN OLAN FİİLLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TAXATION OF STEEL INDUSTRY, ACTIONS CAUSING TAX EVASION AND SOLUTIONS

Okan ATAK*

Sönmez BEKÇİ**

ÖZ

Sanayi sektörünün temel girdisi konumunda olan demir çelik üretimi ve tüketimi, günümüzde ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine ilişkin temel ölçütlerden biri olarak kabul edilmektedir. Birçok unsur demir çelik sektörünün büyüme eğilimini etkilediği gibi rekabet etme gücünü de sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla sektörde faaliyet gösteren mükellefler, kimi zaman vergi mevzuatında yer alan düzenlemeleri farklı yönde kullanarak ekonomide kayıt dışılığa yol açmakta ve vergi kayıp ve kaçığına sebebiyet verebilmektedirler. Bu çalışmada; demir çelik sektörüne ilişkin genel bilgilere, sektörün vergilendirilmesine, sektörün dünyadaki ve Türkiye'deki yerine, sektöre ilişkin mevzuata, sektördeki üretim yöntemlerine, sektörde usulsüzlüğe yönelme eğilimlerinin nedenlerine ve sektördeki vergi kayıp ve kaçığının

ABSTRACT

Production and usage of steel, which is an important production input of industry, is accepted today as one of the essential development level indications of countries. Many elements affect the growth of steel industry and limits the competition strength. Therefore, taxpayers in the industry cause shadow economy by misusing tax rules, and cause tax evasion. This study discusses general information about the steel industry, taxation of the sector and the position of it in Turkey and the world, legislation concerning the industry, production methods in the industry, misuse reasons within the sector and particular ways causing tax evasion in the industry, and finally propose some solutions.

* Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, okan.atak@vdk.gov.tr, ORC-ID: 0000-0003-4775-5366.

** Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, sonmez.bekci@vdk.gov.tr, ORC-ID: 000-0003-0643-451.

Atak, O., Bekci, S. (Şubat 2022). Demir Çelik Sektörünün Vergilendirilmesi Sektörde Vergi Kayıp ve Kaçığına Neden Olan Fiiller ve Çözüm Önerileri, *Vergi Raporu*, 269, (11-29).

gerçekleştirildiği yöntemlerin neler olduğuna ilişkin konular üzerinde durularak, demir çelik sektöründeki kayıt dışılığa yönelik vergi kayıp ve kaçağının önlenmesine ve/veya azaltılmasına ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demir Çelik Sektörü, Çelik Üretimi, Hurda Metal, Vergi Kayıp ve Kaçağı.

JEL Sınıflandırma Kodları: H26, H29, K14, K34

GİRİŞ

Otomotiv sektöründen yapı malzemeleri sektörüne, makine imalat sektöründen elektrik hatlarına, gemi ve uçak yapımından mutfak eşyalarına, enerji sektöründen sağlık sektörüne, inşaat sektöründen beyaz eşya sektörüne ve ev eşyalarından mobilya sektörüne kadar son derece yaygın bir kullanım alanına sahip olan demir çelik ürünleri, dünya genelinde ekonomik faaliyetlerde ve ülke ekonomilerinde yaşanan büyümeye paralel olarak hızlı bir gelişim göstermektedir.¹ Bu yönü ile stratejik özellikler taşıyan demir çelik sektörü, birçok sektöre girdi sağladığı için sanayinin lokomotif sektörü niteliğindedir. Bununla birlikte, sanayi toplumu olma sürecinin çekirdeğini oluşturan demir çelik sektörü, istihdama ve imalata verdiği katkının yanında dış pazarın da en büyük kalemleri arasında yer almaktadır.²

Demir çelik sektörüne bakıldığında; sermaye ve teknoloji yoğun yatırımlar gerektirmesi, alt sektörlerin ekonomik ve teknolojik açıdan birbirlerine bağlı olması, rekabetin yüksek olması, karlılığın düşük olması, tekelleşme oranının diğer sektörlerle göre düşük olması, üretim yapılan yerleşim yerleri arasında bölgesel yoğunlaşma-

Keywords: Steel industry, steel production, scrap metal, tax evasion

JEL Classification Codes: H26, H29, K14, K34

nın olması ve kamu öncülüğünde gelişmiş olması gibi temel özelliklere sahip olduğu görülmektedir.³

Demir çelik sektöründe;

- Hurda metal, demir cevheri ve taş kömürü gibi ana hammadde kaynaklarının yurt içinde yetersizliği nedeni ile dışa bağımlılığın yüksek olması,
- Yüksek enerji gerektiren üretim süreçleri ve enerji maliyetlerinin fazla olması,
- Girdi tedarikinin fazlalığı ve güçlüğü,
- Lojistik maliyetlerin yüksekliği,
- Yatırım ve üretim imkânlarının yeterince desteklenememesi (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Serbest Ticaret Anlaşmasına göre devletin çelik sektörüne destek verememesi),
- Türkiye'nin taraf olduğu serbest ticaret anlaşmalarının ithalatı kolaylaştırması,
- Düşük kaliteli ve dampingli ürün ithalatını engelleyici mekanizmaların yetersizliği,
- Üretim maliyetlerinin yanı sıra vergi yükünün fazlalığı

gibi birçok unsur sektörün gelişme eğilimini etkilemekte ve rekabet etme gücünü de kısıtla-

¹ İstanbul Sanayi Odası. "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Sektör Rehberleri: Demir-Çelik Sanayii". İstanbul. 2012. s. 9.

² Okan ATAĞ. "Demir-Çelik Sektörü Ve Vergisel Sorunlar". Sanayi Gazetesi. (<https://www.sanayigazetesi.com.tr/demir-celik-sektoru-ve-vergisel-sorunlar-makale,1987.html>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

³ Okan YAŞAR. "Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi". Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı: 20. 2009. s. 44-45

maktadır.^{4, 5} Dolayısıyla sektörde faaliyet gösteren birçok mükellef kimi zaman vergi mevzuatında yer alan düzenlemeleri farklı biçimde kullanarak ekonomide kayıt dışılığa yol açmakta ve vergi kayıp ve kaçığına da sebebiyet verebilmektedir.

Bu çalışmada; vergi kayıp ve kaçığının fazla olduğu değerlendirilen sektörlerden biri olan demir çelik sektörüne ilişkin genel bilgiler verilerek, sektöre ilişkin genel ve vergisel mevzuattan bahsedilmiş olup, sektörde vergi kayıp ve kaçığının gerçekleştirildiği yöntemler (yapılan usulsüzlükler) izah edilmiş ve sektördeki sorunlar ile vergi kayıp ve kaçığına ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

1- DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN BİLGİLER

Çalışmanın bu kısmında; demir çelik sektörünün en önemli özelliği olan ve kayıt dışılığı veya vergi kayıp ve kaçığını en çok etkilediği düşünülen üretim yöntemleri açıklanarak, sektörün dünyadaki ve Türkiye'deki yerine rakamsal verilerle bakılmıştır.

1.1- Demir Çelik Sektöründe Üretim Yöntemleri/Şekilleri

Demir çelik ürünlerinin üretimi için sanayi devriminden günümüze kadar gelen süreçte

birçok değişik yöntem/metot türetilmiş olmakla birlikte, günümüz dünyasında ve Türkiye'de temel olarak iki farklı üretim yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar; demir cevherinden ham çeliğin üretilmesi ile hurda metalden ham çeliğin üretilmesi yöntemleridir. Bu yöntemler; içeriğinde demir bulunan cevherin kireç taşı ve kok ile birlikte yüksek fırınlarda ergitildiği ve demir cevherinin temel hammadde olarak kullanılıp çeşitli aşamalardan geçirilerek ham çeliğin üretildiği "Bazık Oksijen Fırınlı Sistem (BOF Sistemi)", hurda metali çelik-hane vasıtasıyla işleyerek ham çeliğin üretildiği "Elektrik Ark Ocaklı Sistem (EAO Sistem)" ve hurda metali indüksiyon ocağı vasıtasıyla işleyerek ham çeliğin üretildiği "İndüksiyon Ocaklı Sistem (İO Sistem)" olarak adlandırılmaktadır.⁶

Demir çelik sektöründeki çelik üretim yöntemleri başlıklar halinde aşağıdaki şekilde belirtilebilir:

1. Bazık Oksijen Fırınlı Sistemde (BOF Sisteminde) Üretim
2. Elektrik Ark Ocaklı Sistemde (EAO Sisteminde) Üretim
3. İndüksiyon Ocaklı Sistemde (İO Sisteminde) Üretim

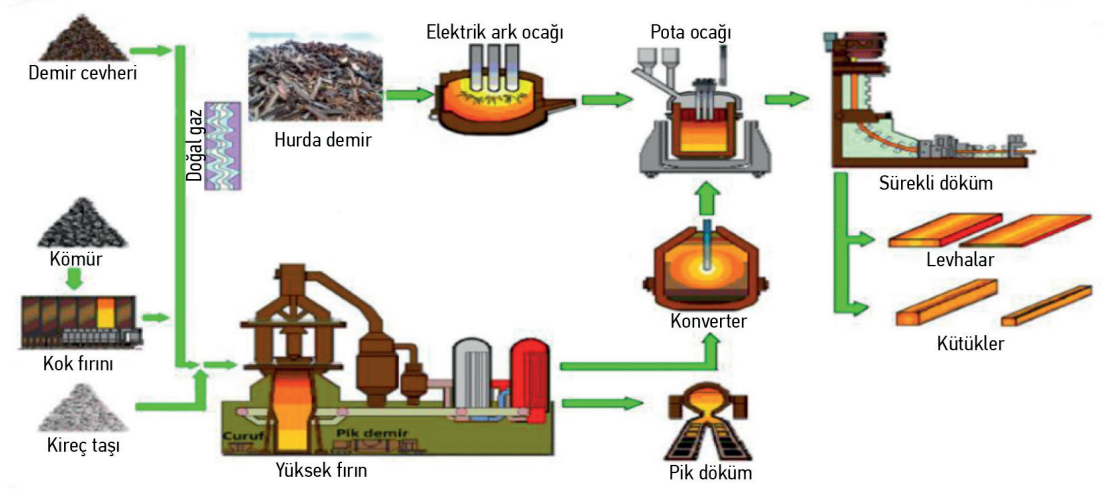
Aşağıdaki görselde BOF ve EAO sistemlerinde çelik üretim prosesinin genel görünümü gösterilmektedir.

⁴ T.C. Kalkınma Bakanlığı. "Demir-Çelik Çalışma Grubu Raporu". Ankara. 2014. s. 82-83.,

⁵ TOBB. "Türkiye Demir Ve Demir Dışı Metaller Meclisi Raporu 2019". Ankara. 2020. s. 43-48.

⁶ Türkiye Sınai Kalkınma Bankası. "Sektörel Görünüm: Demir Çelik". İstanbul. 2018. s. 4-6.

Şekil 1: BOF ve EAO Sistemlerinde Çelik Üretim Prosesi

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. a.g.e. 2021. s. 10.

Bunun yanında; çelikhanelerden satın aldıkları kütük ve slab demirden uzun ve yassı hadde ürünlerini üreten haddehaneler de çelik üretiminde önemli bir yere sahip bulunmaktadır.⁷

Diğer taraftan, demir çelik ürünleri yassı ürünler ve uzun ürünler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Uzun ürünler kendi içerisinde inşaat demiri, profil, filmaşın (kangal demir) ve vasıflı çelik ürünleri olarak; yassı ürünler ise sıcak haddelenmiş rulo sac, sıcak haddelenmiş levha, soğuk haddelenmiş sac, kaplanmış sac ve teneke sac olarak tanımlanmaktadır. Tesislerde üretilen sıvı çelik uzun mamul üretimi için kütük veya blum olarak, yassı mamul üretimi için ise slab

olarak dökülmektedir. Bu noktada, kütük veya blum olarak adlandırılan yarı mamul uzun ürün üretiminde, slab olarak adlandırılan yarı mamul ise yassı ürün üretiminde kullanılmaktadır.⁸

1.2- Demir Çelik Sektörünün Dünya'daki Yeri

Dünya Çelik Birliğinin (World Steel Association) yayınladığı son verilere göre 2020 yılında 1,87 milyar ton küresel ham çelik üretimi gerçekleşmiştir.⁹ Dünya çelik üretiminde, 1,06 milyar ton üretimle Çin Halk Cumhuriyeti 1. sırada gelmekte olup dünya çelik üretimindeki ilk 10 sıralama ise aşağıda gösterilmektedir.

⁷ Gülizar GÖKCECIK ve Hakan DULKADİROĞLU. "Elektrik Ark Ocağı İle Üretim Yapan Bir Demir-Çelik Tesisinin Mevcut En İyi Teknikler Kapsamında Değerlendirilmesi". Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi. 2021. Cilt: 10. Sayı: 2. s. 466.

⁸ TOBB. "a.g.e.". 2020. s. 19-21.

⁹ World Steel Association. "2021 World Steel in Figures". (<https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/World-Steel-in-Figures.html>). Erişim Tarihi: 05 Aralık 2021.

Tablo 1: Dünyada Çelik Üretimi 10 Sıralaması

Ülke	2020 Yılı	
	Sıra	Milyon Ton
Çin	1	1.064,8
Hindistan	2	100,3
Japonya	3	83,2
ABD	4	72,7
Rusya	5	71,6
Güney Kore	6	67,1
Türkiye	7	35,8
Almanya	8	35,7
Brezilya	9	31,0
İran	10	29,0

Kaynak: World Steel Association. “2021 World Steel in Figures”. 2021. s. 9.

Tablodan da görüleceği üzere, güncel verilere göre Türkiye 35,8 milyon ton sıvı çelik üreterek dünya çelik üretiminde 7. sıraya gelmiş konumdadır. Diğer yandan, Türkiye bu üretim miktarıyla Avrupa’daki çelik üreticileri arasında ise 1. sıraya yükselmiştir. Bu noktada Türkiye, Avrupa’nın en büyük çelik üreticisi pozisyonundadır.¹⁰

Ülkelerden ayrı olarak dünyada büyük ölçekli üretim gerçekleştiren en büyük 50 çelik üreticisi firmalara bakıldığında, bu listeye Türkiye’den 48. sırada Erdemir Grup girmiş bulunmaktadır.¹¹

1.3- Demir Çelik Sektörünün

Türkiye’deki Yeri

Türkiye’de demir çelik endüstrisinin temelle-

ri, Cumhuriyetin ilk yıllarında ve takip eden süreçte devlet eliyle kurulan entegre (bütünleşmiş) tesisler aracılığıyla atılmış iken, 1960’lı yıllardan itibaren özel sektör tarafından elektrik ark ocaklı tesislerin işletilmeye başlanmasıyla birlikte üretici sayısı artmış ve rekabet ortamı gelişmiştir. Türkiye’de hâlihazırda, sınırlı sayıda firma tarafından bazik oksijen fırınlı tesislerde, elektrik ark ocaklı tesislerde ve indüksiyon ocaklı tesislerde ham (sıvı) çelik üretimi etkili rekabet ortamında gerçekleştirilerek iç pazar ihtiyacı karşılanmakta ve aynı zamanda üretimin belli bir bölümü yurt dışına ihraç edilmektedir.¹²

Türkiye Çelik Üreticileri Derneğinin yayımladığı bilgilere göre ülkemizdeki çelik üreticilerinin dağılımına (çelik haritasına) bakıldığında; üreticilerin Hatay, Osmaniye, İzmir, Çanakkale, Tekirdağ, Kocaeli, Zonguldak, Bartın, Karabük, Samsun, Bursa, Bilecik, Bolu, Kırıkkale ve Sivas illerinde olduğu görülmektedir.¹³ Bu noktada; ülkemizdeki çelik üreticilerinin; Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgesinde faaliyet gösterdiği görülmekte olup tesislerin büyük çoğunluğu kıyı bölgelerde kümelenmiş durumdadır.

Dünya Çelik Birliğinin ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının yayınladığı son verilere göre; Türk demir çelik sektörü, 2020 yılında 35,8 milyon ton çelik üretimiyle dünyada 7. sıraya, Avrupa’daki çelik üreticileri arasında ise 1. sıraya yükselmiş durumdadır.¹⁴ Bu noktada; 2020 yılı itibarıyla Türk demir çelik sektörü, 35,8 milyon ton ham çelik üretimi ve % 70 seviyesinde kapasite kullanım oranı gerçekleştirerek Avrupa’nın

¹⁰ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. “Demir Çelik Sektör Raporu (2021)”. Ankara. 2021. s. 5.

¹¹ World Steel Association. “2021 World Steel in Figures”. (<https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/World-Steel-in-Figures.html>). Erişim Tarihi: 05 Aralık 2021.

¹² Türkiye Çelik Üreticileri Derneği. “Çelik Haritası”. (<https://celik.org.tr/harita/>). Erişim Tarihi: 02 Aralık 2021.

¹³ Türkiye Çelik Üreticileri Derneği. “Çelik Haritası”. (<https://celik.org.tr/harita/>). Erişim Tarihi: 06 Aralık 2021.

¹⁴ World Steel Association. “2021 World Steel in Figures”. (<https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/World-Steel-in-Figures.html>). Erişim Tarihi: 05 Aralık 2021.

en büyük çelik üreticisi konumuna gelmiştir. Ayrıca demir çelik sektörü, yaklaşık 49.000 kişiye doğrudan istihdam sağlamaktadır.¹⁵

Türkiye’de çelik üretimi büyük oranda elektrik ark ocaklı tesislerde gerçekleştirilmektedir. Üretim sürecinde hurda metal kullanan bu işletmeler ara mal ihtiyacının büyük kısmını dış pazarlardan karşılarken, Türkiye dünyanın en büyük metal hurda ithalatçısı durumundadır. Yine Türkiye demir çelik sektöründe, hurda metalin yanı sıra demir cevherinden kömüre, silisyumdan ferroalyaja kadar hemen hemen tüm girdilerde net ithalatçı konumundadır. Elektrik ark ocaklı kuruluşlarda hammadde olarak kullanılan hurdanın %70 veya üzerindeki bölümü ithal edilmektedir.¹⁶

2020 yılı verilerine göre; Türkiye’deki demir çelik sektöründe, nihai ürün dış ticaret dengesinde 4,7 milyar dolarlık ihracat fazlası gözükmeyle birlikte bütün girdi maliyetleri hesaba katıldığında yaklaşık 1,7 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı görülmektedir. Sektördeki en fazla dış ticaret açığına ise çelik hurda ithalatı neden olmaktadır. Yapılan ithalatın büyük bir kısmı ABD, Rusya, Ukrayna ve AB ülkelerinden yapılmaktadır. İhracatın ise bölgeler bazında sırasıyla Avrupa Birliği, Orta Doğu ülkeleri, Kuzey Afrika ve Uzak Doğu ülkelerine yapıldığı görülmektedir.¹⁷

Türkiye’de, dünyadaki üretim metotlarının aksine elektrik ark ocağı sistemiyle çelik üretiminin daha yaygın olduğu görülmekte olup, bu durum ülkemizde uzun demir çelik ürünlerinde üretim fazlalığı, yassı demir çelik ürünlerinde ise

üretim açığı (tüketimin karşılanamaması) sorununu ortaya çıkarmaktadır.¹⁸

Ülkemiz, çelik sektöründe uzun ürünlerde üretim kapasitesi ve üretim miktarı olarak ihracat yapma konumunda bulunmakla birlikte, yassı ürünlerde kendi tüketimine yetecek kapasiteye sahip bulunmaktadır. Üretim yöntemleri neticesinde elde edilen çeliklerin çeşitliliği, katma değeri, milli ekonomiye katkısı ve gelecek perspektifi gibi birçok alanda çalışmaların başladığı bu dönemde çelik sektörünün, katma değeri daha yüksek olan yassı ürünlere ve vasıflı çeliklere geçişi ön planda tutulmaktadır.¹⁹

2- DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN MEVZUAT

2.1- Genel Mevzuat

Metal imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerden bazik oksijenli fırınlı tesislerde üretim gerçekleştiren entegre tesislere sahip işletmelerin kullandığı hammadde demir cevheridir. Bu noktada, demir cevherinin sahada aranması için gerekli arama ruhsatının ve işletme ruhsatının alınmasına ilişkin müracaatlar, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğüne yapılmaktadır. Ruhsat ve sertifika verme, maden arama, işletme dönemleri işlemleri, ruhsat alanlarının değiştirilmesi, faaliyetlerin denetim ve kontrolü, arama ve işletmede cevher üretim esasları, ruhsat sahipleri tarafından düzenlenecek belgeler, ödenecek bedeller, faaliyette bulunmak için alınacak izinlere ilişkin düzenlemeler **“3213 sayılı Maden Kanunu”**²⁰ ile **“Maden Kanununun I (A) Grubu**

¹⁵ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. a.g.e. 2021. s. 4-5.

¹⁶ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. a.g.e.. s. 21.

¹⁷ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. a.g.e.. s. 23-24.

¹⁸ Oğuzhan TÜRKER. “Türkiye’nin Demir-Çelik Endüstrisinin Rekabet Gücünün Değişimi (1989-2016)”. Kesit Akademi Dergisi. 2017. Sayı: 12. s. 58-61.

¹⁹ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. a.g.e.. s. 30.

²⁰ 3213 sayılı Maden Kanunu 15/6/1985 tarih ve 18785 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

Madenleri İle İlgili Uygulama Yönetmeliğinde (Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde)²¹ düzenlenmiştir.

Diğer yandan; demir çelik sektöründe yaygın olarak kullanılan metal hurdaların ithalatına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar ise T.C. Ticaret Bakanlığınca çıkarılmış olan **“Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2021/23)”²²** ile düzenlenmiştir. Buna göre; söz konusu Tebliğin 1 no.lu ekindeki listede yer alan metal hurdaları, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında **“Metal Hurda İthalatçı Belgesi”** almış olmak kaydıyla, metal hurdayı ergiterek işlem yapan veya metal hurdayı parçalamak ve boyutlarını küçültmek suretiyle kalitesini ve yoğunluğunu arttırmak üzere ön işlem uygulayan ve bu amaçlarla T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında **“Geçici Faaliyet Belgesi”** veya **“Çevre İzin ve Lisans Belgesine”** sahip olan sanayiciler ithal edebilmektedirler. Diğer yandan; mezkûr Tebliğin 2 no.lu ekindeki listede yer alan metal hurdaların serbest bölgeler dâhil Türkiye gümrük bölgesine girişi ise yasak edilmiştir.

2.2- Vergisel Mevzuat

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin faaliyeti, **193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun²³ 37’inci maddesine** göre ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazanç sayıldığı için ticari kazanç olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada, sektörde faaliyet gösteren üreticiler

Gelir Vergisi Kanunu’ndaki ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilmektedir. Diğer yandan; **5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun²⁴ 1’inci maddesine** göre kurumlar vergisine tabi olan kurumların kazancı gelir vergisinin konusuna giren gelir unsurlarından olduğundan ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 6’ıncı maddesine göre kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu’nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulandığından, yine şirket (tüzel kişilik) nezdinde söz konusu demir çelik üretim faaliyetinin gerçekleştirilmesi de ticari kazanç sayılmakta ve ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilmektedir. Eğer; söz konusu demir çelik üretim faaliyeti gerçek kişiler tarafından yapılıyor ise gelir vergisi; A.Ş. veya Ltd. Şti. gibi şirketler (tüzel kişiler) tarafından yapılıyor ise kurumlar vergisi mükellefiyeti oluşmaktadır. Her iki mükellefiyet durumunda da söz konusu faaliyet ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilmektedir.

Bu doğrultuda; demir-çelik sektöründeki üretim faaliyeti, ticari faaliyet sayılıp ticari kazanç olarak vergilendirildiği için Gelir Vergisi Kanunu’nun **“Ticari Kazancın Tarifi”** başlıklı 37’inci, **“İndirilecek Giderler”** başlıklı 40’inci ve **“Gider Kabul Edilmeyen Ödemeler”** başlıklı 41’inci maddeleri ile Kurumlar Vergisi Kanunu’nun **“Safî Kurum Kazancı”** başlıklı 6’ıncı, **“İndirilecek Giderler”** başlıklı 8’inci ve **“Kabul Edilmeyen İndirimler”** başlıklı 11’inci maddeleri sektörün vergilendirilmesinde önem arz etmektedir.

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin, iç piyasadan gerçekleştirdikleri hur-

²¹ Maden Kanununun I (A) Grubu Madenleri İle İlgili Uygulama Yönetmeliği (Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği) 03.02.2005 tarih ve 25716 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²² Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2021/23) 31.12.2020 tarih ve 31351 (4.Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²³ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²⁴ 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

da metal alımları yönünden, Gelir Vergisi Kanunu'nun 9'uncu maddesi ile düzenlenen **"Vergiden Muaf Esnaf"** ve bu çerçevede vergiden muaf esnaftan yapılan hurda metal alımlarında **"Vergi Tevkifatı"** yapılmasına ilişkin 94'üncü maddesinin 13'üncü fıkrası hükmü ile yapılan üretimin niteliği çerçevesinde yine aynı Kanun'un 23/3 maddesinde düzenlenen **"Ücretlerde İstisna"** hükümleri önem arz etmektedir.

Ticarî, zirai veya meslekî kazancı dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tâbi olanlar ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 9'uncu maddesinde sayılan işleri gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine bağıllık arz edecek şekilde yapanlar esnaf muafılığından faydalanamamaktadırlar. Diğer yandan, esnaf muafılığının Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesine şümulü bulunmamakta olup, bu noktada vergiden muaf esnafa 94'üncü madde gereği tevkifata tabi bir mal için yapılacak ödemelerde vergi kesilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu noktada; hâlihazırda vergiden muaf esnaftan alınan **hurda metallere ilişkin olarak yapılan ödemelerde vergi tevkifatı %2 olarak** uygulanmaktadır. **2005/9266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı**²⁵ ile 01.09.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere hurda mal alımları için yapılan ödemelerdeki gelir vergisi tevkifatı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinde 13-b şeklinde ayrı bir bent halinde düzenlenmek suretiyle %5'den %2 oranına indirilmiştir.²⁶

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun²⁷ *"Sosyal ve Askerî Amaçlı İstisnalarla*

Diğer İstisnalar" bölümünün **"Diğer İstisnalar"** başlığı altında 17/4-g maddesiyle yapılan düzenlemeyle; "metal hurda ve atıkların teslimi" KDV'den istisna edilmiştir. Bu noktada; ilgili madde hükmünden anlaşılabileceği üzere metal hurdaların teslimi KDV'den istisna edilmiş olup, bu istisna işlemi kısmi istisna hükmündedir. Diğer yandan; **Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinin**²⁸ *"4.7.2. Metal, Plastik, Kâğıt, Cam Hurda ve Atıkları ile Konfeksiyon Kırpıntılarının Teslimi"* bölümünde belirtildiği üzere; hurda veya atık metallerin tesliminde KDV uygulanmayacağı, imalathane ya da fabrikalarda imalat sırasında elde edilen metal kırpıntı, döküntü ve talaşların tesliminin de bu kapsamda vergiden istisna olacağı, ancak hurda metalden elde edilen külçelerin yurt içi teslimlerinin ve ithalinin istisna kapsamında değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir.

Öte taraftan; her ne kadar metal hurda ve atıkların teslimi KDV'den istisna edilmiş olsa da, Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 18'inci maddesinde **"İstisnadan Vazgeçme"** ve 19'uncu maddesinde **"İstisnaların Sınırı"** ile ilgili düzenlemeler yapılmış olup, bu düzenlemelere göre sektörde hurda metal teslimi yapan mükellefler istisnadan vazgeçebilmektedir. Bazen bu işlemler sonucunda düzeltme işlemleri yapıldığından bazı durumlarda mükellefler için istisna bir avantaj olmaktan çıkmaktadır. Yine yüklendiği vergileri indirme hakkına sahip mükelleflerin hurda metal alışlarına kısmi istisna uygulanması alıcı mükelleflerin aleyhine sonuç doğurmaktadır.²⁹

²⁵ 2005/9266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 31.08.2005 tarih ve 25922 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. (www.resmigazete.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²⁶ Fatih KAPLANHAN ve Hüseyin Çağrı BAŞER. *"Danıştay Ve Vergi Mahkemesi Kararları Işığında Hurda Alımlarında Karşılaşılan Gelir Vergisi Stopajı Problemi"*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. Sayı: 35. 2018. s. 64.

²⁷ 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 02.11.1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²⁸ Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği 26.04.2014 tarih ve 28983 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.

²⁹ Hacer AĞAMOĞLU. *Katma Değer Vergisinde Sorumluluk Ve Tevkifat*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2020. s. 92-96.

Bu doğrultuda; mezkûr Kanunu'nun 18'inci ve 19 maddesinde belirtildiği üzere hurda metal teslimlerine ilişkin istisna işleminden vazgeçmek için yazılı başvuru yapılarak 3 yıllık bir dönemde mükellefiyet tesis edilmektedir. Bu kapsamda hurda metal alan mükellefler KDV'li olarak hurda metal alabilmektedirler.

Diğer yandan; Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinin "2.1.3.3.3. Hurda ve Atık Teslimi" bölümünde; metal hurda ve atıkların tesliminin KDV'den müstesna olduğu, ancak, bu malların teslimi ile ilgili olarak Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 18'inci maddesine göre istisnadan vazgeçmenin mümkün olduğu, istisnadan vazgeçenlerin metal hurda ve atıklarının tesliminde alıcılar tarafından (7/10) oranında KDV tevkifatının uygulanacağı belirtilmiştir.

Yine Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinin "2.1.3.3.3.2. Kapsam" bölümünde hurda kavramı; her türlü metal hurdasını, bunların hurda halindeki karışımlarını, aynen veya onarılmak suretiyle üretim amaçlarına uygun olarak kullanılamayacak haldeki metal karakterli her türlü ham, yarı mamul ile mamul maddeyi ifade ettiği açıklanmıştır. Hurda kavramında işaret edilen genel anlam çerçevesinde; demir, teneke, çelik, pik, mangan-tutya ve benzeri her türlü metallerin, bu metallerin alaşım, bileşim ve cüruflarının, imalathane ya da fabrikalarda imalat sırasında ortaya çıkan metal kırpıntı, döküntü ve talaşlar ile standart dışı çıkan metal ürünlerin, izabe tesislerinden çıkan standart dışı metal hammaddeler, yarı mamuller, hadde bozukları ve benzerlerinin "hurda metal" olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun (9/1)'inci maddesine göre; mükellefin Türkiye içinde ikametgâhının, işyerinin, kanuni merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde ve gerekli görülen diğer hallerde Maliye Bakanlığı vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesin-

den sorumlu tutabilmektedir. Bu noktada; Maliye Bakanlığı, gerekli gördüğü diğer hallerde verginin ödenmesinden işleme taraf olanları sorumlu tutabilmekte olup maddede belirtilen işlemlere taraf olanlar, kendine mal teslim edilen veya hizmet ifa edilen kişi ve/veya kurumlardır. Bunlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten mükellef gibi sorumlu olacaklardır. KDV tevkifatı ihtiyari bir uygulama olmayıp, Maliye Bakanlığınca tevkifat uygulaması kapsamına alınan işlemlerde alıcılar tarafından tevkifat yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu noktada; 01.05.2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği ile KDV tevkifatına tabi işlemler ile tevkifata ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinin "2.1.3.3.1. Külçe Metal Teslimleri" başlıklı bölümüne göre; tevkifat kapsamına her türlü hurda metallerden elde edilen külçeler ile hurda metallerden elde edilenler dışındaki bakır, çinko, alüminyum ve kurşun külçelerinin teslimi girmekte olup slab, billet (biyet), kütük ve ingot teslimleri de bu uygulama bakımından külçe olarak değerlendirilmektedir. Belirtilen söz konusu **külçe metallerin tesliminde (7/10) oranında KDV tevkifatı** uygulanmaktadır. Külçe metallerin tesliminde KDV tevkifatı (5/10) olarak uygulanmakta iken, söz konusu oran 1/4/2020 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 31 Seri No.lu KDV Tebliği ile 7/10 oranına çıkarılmıştır. Yukarıda belirtilen metallerin alışlarında tevkifat uygulanıp uygulanmadığına ve silisyum, magnezyum, mangan, nikel, titan gibi maddeler ihtiva edip etmediklerine bakılmaksızın, külçe, slab, biyet, kütük ve ingot haline getirilmiş şekilde satışında KDV tevkifatı uygulanmaktadır.

Diğer yandan; hurda metalden elde edilen külçelerin ithalatçıları ve üreticileri tarafından tesliminde de tevkifat uygulanmaktadır. İthalatçılar tarafından yapılan teslimlerde, satıcı (it-

halatçı) tarafından düzenlenen faturada “*Teslim edilen mal doğrudan ithalat yoluyla temin edildiğinden tevkifat uygulanmamıştır.*” açıklamasına ve ithalata ilişkin fatura ve gümrük beyannamesi bilgilerine yer verilmektedir. Cevherden üretim yapanlar ise düzenlenen faturada “*Teslim edilen mal firmamızca cevherden üretildiğinden tevkifat uygulanmamıştır.*” açıklamasına yer vermek suretiyle tevkifat uygulanmaksızın işlem yapmaktadırlar.

Öte taraftan; demir çelik sektöründe üretim satışı konu edilen ve sektörde yarı mamul olarak kullanılan kütük ve slab demirlerin teslimi KDV’ye tabi olup, söz konusu ürünlerin KDV oranı %18 olarak uygulanmaktadır. Yine; sektörde satışa konu edilen; inşaat demiri, kangal demir, sac, levha, rulo, boru, profil gibi demir çelik ürünleri de %18 oranında KDV’ye tabi bulunmaktadır.³⁰

3- DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNDE VERGİ KAYIP VE KAÇAĞINA NEDEN OLAN FİİLLER

Çalışmanın bu kısmında, demir çelik sektöründeki mükelleflerin usulsüzlüğe yönelme eğilimlerinin nedenlerinden bahsedilerek, sektördeki mükelleflerin vergi ödememek için başvurduğu usulsüzlük yolları açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1- Demir Çelik Sektöründe Usulsüzlüğe Yönelme Eğilimlerinin Nedenleri

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren mükelleflerin usulsüzlüğe yönelme eğilimlerinin nedenleri aşağıdaki şekilde belirtilebilir:

- Türkiye’deki demir çelik üretiminin en önemlisi girdisi olan hurda metalin büyük kısmının ithalat yoluyla karşılandığı göz önünde bulundurulursa, özellikle döviz kuru piyasası belirsizliği ve ithal edilen hurdanın limanlara ulaşımının geç olması sebebiyle üretim maliyeti artmaktadır.³¹
- Ülkemizde metal imalat sektöründe hurda sınıflandırılması aşamasında elektrik enerjisi yoğun olarak kullanılmakta olduğundan enerji maliyetlerinin toplam üretim maliyetleri içerisinde önemli bir paya sahip olduğu açık bulunmaktadır.³² Türkiye’deki üreticilerin üretimde kullandığı elektriğin daha pahalı olması büyük bir dezavantaj oluşturmakta ve rekabet gücünü kırmaktadır.
- Hurdanın ilk el alımında maliyetin düşük, sektörel karlılık oranının ise yüksek olmasından dolayı, gayrisafi karlılık yüksek seyretmektedir. Bu durum, sektörde karlılığı gizleyerek vergi kaçırma amacıyla sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımını teşvik etmekte (cazip hale getirmekte) ve zincir içerisindeki diğer evrelerde de (alt mükelleflerde de) sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımını yaygın hale getirmektedir.
- Toplayıcılardan hurda metal temin eden firmalar, kimi zaman Gelir Vergisi Kanunu’nun 94/13-b maddesinde düzenlenen gelir vergisi tevkifatından kaçınmak amacıyla, gerçekte gider pusulası düzenlemek suretiyle gerçekleştirmeleri gereken vergiden muaf

³⁰ Uygulanmakta olan söz konusu KDV oranları, “Mal Ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Karar” doğrultusunda 2007/13033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırılmış olup, 30.12.2007 tarih ve 26742 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. (www.resmigazete.gov.tr). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

³¹ KPMG. “KPMG Perspektifinden Demir Çelik Sektörüne Bakış”. (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2021/07/kpmg-perspektifinden-demir-celik-sektorune-bakis-2021.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

³² Durmuş KAYA. “Demir Çelik Sektöründe Enerji Verimliliği”. Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 2. 2019. s. 203.

esnaftan satın aldıkları emtiayı, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak suretiyle belgelendirmektedirler. Bu noktada, vergiden muaf esnaftan yapılan mal alımlarının sahte fatura düzenleyicisi konumundaki firmalardan temin edilen sahte faturalarla belgelendirilmesi ise tahmin edileceği üzere çok olası bir durumdur. Sektördeki bu aksaklıklar nedeniyle hurda sektörü kayıt dışılığın, sahte belge düzenleme ve sahte belge kullanma eğiliminin yüksek olduğu bir alandır.³³

- Demir çelik sektöründe üretim maliyeti içerisinde yer alan ve yüksek paya sahip başlıca unsurlar; hurda metal, enerji ve işçilik olarak sıralanabilir. Hurda metal teslimlerinin Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17-4/g maddesi gereğince istisna olduğu göz önünde bulundurulduğunda sadece enerji alımları katma değer vergisine tabi olmaktadır. Ancak firmaların üretim süreci sonucunda ortaya çıkan mamul teslimleri Katma Değer Vergisi Kanuna göre genel oranda (%18) katma değer vergisine tabi olmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak, firmaların demir çelik ürünleri teslimleri üzerinden hesapladıkları katma değer vergisi, alımlarında yüklendiği katma değer vergisinden daha fazla olmakta, bu nedenden dolayı da devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğmaktadır.

3.2- Demir Çelik Sektöründe Vergi Ödememek İçin Başvurulan Fiiller/Yollar

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren ve özellikle üretici konumundaki mükellefler (ödenmesi gereken katma değer vergisi tutarı yüksek

olan işletmeler) yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı vergi kayıp ve kaçığına aşağıdaki şekillerde sebebiyet vermektedirler.

3.2.1- İnşaat Demirinin Üretilip Atılmasına Rağmen Piyasadan İnşaat Demiri Satın Alınmış Daha Sonra Satılmış Gibi Gösterilmesi Durumu

Hurda metalden üretilen mamullerin teslimi sonucu devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğan mükellefler, yüklendiği katma değer vergisini artırmak için hurdadan ürettiği mamullerin bir kısmını üretilmemiş piyasadan mamul olarak satın alınmış gibi göstermekte, bu iddiasını da sahte belge girişleriyle destekleyerek indirilecek katma değer vergisi tutarını artırmaktadır. Sonuç olarak hurdadan mamul imal eden işletmenin ödenmesi gereken katma değer vergisi tutarı azalmaktadır.

3.2.2- Üretilen Hadde Ürünlerinin Satışına İlişkin Fatura Düzenlenmeyip Piyasaya Hurda Faturası Düzenlemesi Durumu

Hurda demirden üretilen ürünlerin teslimi sonucu devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğan mükellefler, hesaplanan katma değer vergisini azaltmak için mamul satışını paravan şirketlere hurda satışı gibi göstermek suretiyle katma değer vergisi hesaplamamaktadır. Bu sebeple ödenmesi gereken katma değer vergisi tutarını azaltmaktadırlar. Paravan şirketler ise kayıt dışı elde ettiği asıl mamulleri alt mükelleflerden sahte belge temin ederek kayıtlarına intikal ettirmekte olup ellerindeki hurdaları da yine bu alt mükelleflere fatura etmektedirler.

³³ Okan ATAĞ. "Demir-Çelik Sektörü Ve Vergisel Sorunlar". Sanayi Gazetesi. (<https://www.sanayigazetesi.com.tr/demir-çelik-sektoru-ve-vergisel-sorunlar-makale,1987.html>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

Üreticiler, bu usulsüzlük yolunda, piyasadan hurda aldığı ve yine piyasaya hurda sattığı izlenimini vermektedirler. Fiiliyatta hurdayı üretime sokan üretici, üretimden çıkan hadde ürününü örneğin inşaat demirini belgesiz satarak kayıt dışı hasılat elde etmiş olmaktadır. Bu durum, piyasadaki rekabet koşullarını olumsuz etkilediğinden diğer üretici firmaların zarar etmesine veya iflasına da neden olmaktadır.

Bu usulsüzlük fiilinde 1. alt firma 2. alt firmalara hurda faturası düzenlemekte olup ortada fiili bir hurda teslimi bulunmamaktadır. Satışa konu edilen emtia ise inşaat demiridir. Yine 2. alt firmalar hurda faturalarından doğan borca istinaden 1. alt firmaya bankadan ödeme yapmaktadır. Piyasada bulunan hadde ürünlerinin de nihai tüketiciye belgeli satılması noktasında, bu malların girişinin belgelendirilmesi için belli komisyon karşılığında sahte belge düzenlemek üzere mükellefiyet tesis ettiren paravan şahıs/firmalardan fatura temin edilmeye ve bu arada hurdanın takibini güçleştirmek için birden fazla alt firma organizasyon içinde tutulmaya devam edilerek hurda satış faturası düzenlenmekte ve 3. alt firmalardan da inşaat demiri faturası alınmaktadır. Bu organizasyon içinde düzenlenen tüm faturalar sahte olup fiili olarak da mal hareketi mevcut değildir. Her bir alt firmaya ödenen komisyonların toplam tutarı, faturada gösterilmesi gereken gerçek mal bedeli üzerinden hesaplanan %18 KDV tutarına denk getirilmektedir. Yani bir diğer anlamda, hesaplanmayan KDV'nin komisyon adı altında piyasada bölüşülmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle; hurda demir teslimlerinin 3065 sayılı KDV Kanunu'nun 17/4-g maddesine göre KDV'den istisna olmasının, sektör için önemli bir sorun olduğu ve olmaya devam ettiği söylenebilmektedir.

Öte taraftan; üretici işletme için en önemli hammadde olan hurdanın, hurdadan üretim yapmayan işletmelere yani sektörde üretilen malın toptan veya perakende ticareti ile uğraşan

işletmelere satılmasının ticari ve teknik icaplara uygun olmadığına bilinmesi gerekmektedir.

3.2.3- Metal Hurdanın KDV'den İstisna Olmasına Rağmen İstisnadan Vazgeçmiş Mükelleften KDV'li Hurda Metal Alınması Durumu

Hurda metalden üretilen mamullerin teslimi sonucu devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğan mükellefler, yüklendiği katma değer vergisini artırmak için kayıt dışı hurdacılardan almış olduğu hurdaları, istisnadan vazgeçen ve sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleyen firmalardan aldığı belgelerle belgelendirerek indirilecek katma değer vergisini artırmakta ve ödenmesi gereken katma değer vergisi tutarını azaltmaktadırlar.

3.2.4- Kayıt Dışı Satış (Alışları Giydirme Durumu)

Hurda metalden üretilen mamullerin teslimi sonucu devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğan mükellefler, hesaplanan katma değer vergisini azaltmak için kayıtlı mamul satışını azaltarak kayıt dışı satış yapmaktadırlar. Bu doğrultuda ödenmesi gereken katma değer vergisi tutarını azaltmaktadırlar.

3.2.5. Tevkifatların Yolsuzluğu Durumu

Hurda metalden üretilen demir çelik ürünlerinin teslimi sonucu devamlı ve yüksek tutarlarda ödenmesi gereken katma değer vergisi yükümlülüğü doğan mükellefler, hesaplanan katma değer vergisini azaltmak için yarı mamul olarak imal edilen kütük, slab, blum ve ingotları tevkifatlı olarak paravan şirketlere satılmış gibi göstermekte, paravan şirketler ise tevkif edilen katma değer vergisini ödemeyerek yarı mamulü haddehanesi olan ilişkili işletmelere satmaktadırlar. Böylece çelikhaneden çıkan yarı mamu-

lün katma değer vergisi tevkif edilen tutar kadar azalmakta, paravan şirket kullanılmak suretiyle de kütük, slab, blum ve ingotlar haddehanesi olan ilişkili şirketlere intikal ettirilmektedir. Ayrıca devreden katma değer vergisinin durumuna göre de çelikhanesi olan firmalar kendilerinden tevkifat yapılan katma değer vergisine ilişkin olarak iadeye hak kazanabilmektedir.

3.2.6. Üretim Sonunda Ortaya Çıkan Firenin Yasal Kayıtlardaki Fiili Fire Oranından Fazla Gösterilmesi Durumu

Çelik üreticisi firmalardan alınan kütük, slab ve blum gibi yarı mamuller haddehanelerde üretime sevk edilerek hadde ürünleri elde edilmektedir. Uzun ve yassı hadde ürünleri üreten haddehanelerin, üretim esnasında oluşan ve ekonomik değeri olan fireyi (uç baş, hadde bozuğu, tufal gibi) gerçekte olması gereken fire miktarının üzerinde göstererek fazladan fire olarak gösterilen orana isabet eden miktarda fiiliyatta belgesiz mamul satışı gerçekleştirdiği ve elde edilen kazancın da kayıt ve beyanlara yansıtmadığı durumla da karşılaşmaktadır.

Kısaca; hem çelikhanesi hem de haddehanesi olan üreticilerin veya üreticiden yarı mamul satın alıp uzun ya da yassı hadde üreten yani sadece haddehanesi olan işletmelerin olması gereken fireyi daha fazla göstererek, kayıtlarına almadıkları mamulleri piyasada faturasız olarak sattıkları durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; inşaat demiri üretim aşamasında oluşan ortalama fire oranı %3-5 iken, haddehaneler bu oranı %8-10 arasında tutarak, %5 gibi orana isabet eden fark fire miktarı kadar inşaat demiri belgesiz satılarak elde edilen hasılat kayıt ve beyan dışı bırakılmaktadır.

3.2.7- Hurda Piyasasında Sahte veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması Durumu

Demir çelik sektöründe temel girdilerden olan hurda metal yurtdışından ithal edilebildiği

gibi yurt içinden de temin edilebilmektedir. Hurda metal sektöründe sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma nedenleri, bu belgelerin diğer sektörlerdeki kullanım nedenlerinden farklı değildir. Ancak; mal alışlarının belgelendirilememesi, diğer bir ifadeyle malın kimlik kazanamaması ise bu sektörde sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma sebepleri arasında ön plana çıkmaktadır.

Hurda metal toplayıcılar, topladıkları atık maddeleri mahalle hurdacılarına, bunlar ise atıkları tasnif ederek (plastik, demir, demir dışı metal vs. gibi) büyük toplayıcılara ya da doğrudan geri dönüşüm yapan firmalara satmaktadırlar. Söz konusu zincirin en alt kademesini oluşturan hurda toplayıcılarında sağlıklı bir belge düzeninin oluşturulamaması üst zincirlerde sahte belge kullanımını neredeyse zorunlu hale getirmektedir. Alım ve satım konusu olan, ihraç edilen veya imalata sokulan bir emtianın zincirin ilk aşamasında kimlik kazanamaması, emtiaya sonraki aşamalarda kimlik kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Özellikle hurda demir çelik sektöründe faturasız temin edilen emtianın sahte fatura yoluyla sonradan faturalandırılma yöntemi tercih edilmektedir. Bu yöntem sektörde maliyetleri düşürmek, daha çok kar elde etmek, yurt içinden veya yurt dışından faturasız alınan hurda vb. cinsi malların faturalı hale getirilmesini sağlamak amacıyla tercih edilmektedir. Diğer taraftan bu yöntem sektörde haksız rekabeti ve hazine zararını da beraberinde getirmektedir. Sahte fatura kullanımını sadece bu sektör ile sınırlı kalmamakta ve bu sektörden diğer sektörlerle da kolayca transfer edilebilmektedir.

Yine yapılan araştırmalarda; organizasyon kapsamındaki birçok firmanın, ortada gerçek bir ticari faaliyet varmış gibi organizasyon yapısının tespitini güçleştirmek ve ağı geniş tutmak amacıyla kurulduğu görülmektedir. En alt firmadan en üst firmaya kadar birçok firmanın varlığının sadece

süreci şekillendirmekten ibaret olduğu değerlendirilmektedir. Aradaki firmaların olmaması sektörde herhangi bir aksaklığı ortaya koymamakta olup, çoğu firmanın iş yeri adresleri birbirine yakın ve ifadelerde de herkesin hurda cinsi malın kendisi tarafından taşınmadığı ya bir önceki ya da bir sonraki firmanın bu işi yaptığı belirtilmektedir.

3.2.8- Üretici Firmalarca Hurdanın İç Piyasaya Satılamayacağı Hususu

Demir çelik sektörüne ilişkin olarak piyasaya dönük yapılan araştırmalarda, ithal edilen kaliteli hurdanın işlendikten sonra (kütük demir veya slab üretildikten sonra) satılmasının gerektiği durumu öne çıkmaktadır. İthal edilen hurdanın maliyetli olması nedeniyle, iç piyasaya doğrudan satılması iktisadi ve ticari teamüller açısından kabul görmemektedir. Diğer bir ifadeyle temini ithalat yoluyla sağlanan hurdanın doğrudan iç piyasaya sürülmesi üretici firmaların katlandıkları maliyetler açısından arzuladıkları bir durum değildir. Dolayısıyla ithal edilen hurdanın doğrudan satışı söz konusu değildir. Sadece iç piyasadan satın alınan veya üretim süreci içerisinde oluşan fire dolayısıyla biriken hurda, çelikhanesi olan üretim tesislerinde doğrudan üretime sevk edilirken, haddehaneler tarafından da doğrudan satılmaktadır.

Üretici için en önemli hammadde olan hurdanın, çelikhanesi olmayan işletmelere yani sektörde üretilen mamulün toptan veya perakende ticareti ile uğraşan işletmelere satılmasının iktisadi, ticari ve teknik icaplara uygun olmadığı bilinmesi gerekmektedir. Çünkü çelikhanesi olmayan işletmeler üretim süreci ile ilgilenmedikleri için yani doğrudan mamul toptan veya pe-

rakende ticareti ile uğraştıkları için ithal hurdanın alım ve satım faaliyetini yürütmeleri söz konusu değildir. Bu yüzden böyle bir faaliyet içerisinde olduklarını düzenledikleri veya kullandıkları belgelerle belgelendirmeleri ticari ve teknik icaplara uygun düşmemektedir.

4- DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNDEKİ SORUNLARA VE VERGİ KAYIP VE KAÇAĞINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu çalışmanın bu kısmında, demir çelik sektöründeki sorunlara ve sektördeki vergi kayıp ve kaçığının önlenmesine/azaltılmasına ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

4.1- Sektöre İlişkin Genel Öneriler

Demir çelik sektöründe yaşanan ve çözümü beklenen bazı sorunlara ilişkin aşağıdaki çözüm önerileri getirilebilir.

- Katma değeri yüksek ileri teknoloji gerektiren ürünlerin üretilmesi ve yerli girdi tedarik imkânlarının artırılabilmesi için Türkiye-Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Serbest Ticaret Anlaşması'nın sektöre devlet yardımlarını yasaklayan hükümlerinin revize edilmesi gerekmektedir.³⁴
- Çevre katkı payının kaldırılması veya azaltılması gerekmektedir.³⁵
- Elektrik enerjisi üzerindeki vergi ve fonların kaldırılması veya azaltılması gerekmektedir.³⁶
- Hammaddenin ithalatının kolaylaştırılması gerekmektedir.
- Türkiye'ye kalitesiz çelik ürünlerinin girişinin engellenebilmesi için gümrüklerde yapılan teknik kontrollerin sıklaştırılması gerekmektedir.³⁷

³⁴ Murat Ozan BAŞKOL ve Selahattin BEKTAŞ. "Türkiye Demir-Çelik Sektörünün Ürün Haritalaması: Widodo Yöntemiyle Bir Analiz". Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 19. Sayı: Özel. 2021. s. 80.

³⁵ TOBB, a.g.e. s. 70.

³⁶ TOBB, a.g.e. s. 69.

³⁷ Yasin BIYIK. ve N. Lerzan ÖZKALE. "Demir Çelik İthalatında Gümrük Vergisi İndirim Kararı Ve Endüstriye Etkilerine Yönelik Bir Değerlendirme". Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019. Cilt: 16. Sayı: 43. s. 96.

- Sektöre sunulan kredi faizlerinin düşürülmesi gerekmektedir.
- Demiryolu alt yapısının sektörü destekleyecek şekilde artırılması gerekmektedir.
- Ürün cinsi bakımından yassı ve uzun ürün dengesizliği bulunmakta olup, bu dengesizliğin giderilmesi için ürün farklılaştırılmasına gidilmesi gerekmektedir.³⁸
- Hurda metalin ağırlıklı olarak ithal ediliyor olması dolayısıyla üretim maliyeti oldukça yüksek olduğundan, demir cevherinin zenginleştirilmesine yönelik tesis yatırımları desteklenmeli ve demir cevheri arzı artırılmalıdır.³⁹
- Üretim sürecinde ortaya çıkan atıklarda hurda demiri geri kazanmak için yapılacak AR-GE çalışmalarına destek sağlanmalıdır.⁴⁰
- Kapsamlı bir metal atık yönetim politikası belirlenmeli ve kentsel metal atıkların ayrı ayrı toplanması, ayrıştırılması ve işlenmesi aşamalarının daha etkili teşvik edilmesi gerekmektedir.⁴¹
- Firmalar arasında üniversite-devlet-sanayi üçgeninde kuruluşlarla olan ticari, bilimsel ve teknolojik ilişkiler artırılmalıdır.
- Sektördeki üretim faaliyetlerinin çevreye yönelik zararlarının en düşük düzeye indirilmesi amacıyla yasal mevzuattaki eksiklikler giderilmeli ve bunların uygulaması denetlenmelidir.⁴²

4.2- Sektördeki Kayıt Dışılığı ve Vergi Kayıp ve Kaçağına İlişkin Öneriler

Demir çelik sektöründeki kayıt dışılığın, vergi kayıp ve kaçağının azaltılması ve/veya önlenmesi amacıyla aşağıdaki çözüm önerileri getirilebilir.

- Öncelikle demir çelik sektörüne özgü (sektörde riskli görülen konulara ilişkin) yoklama tutanakları belirlenmeli ve sektör devamlı yapılan yoklamalarla takip edilmelidir.
- Demir çelik sektörüne yönelik olarak bütün sektörü kavrayıcı (sektörel bazda) vergi incelemeleri yapılmalı ve/veya yapılan incelemelerin etkinliği artırılmalıdır. Özellikle üretim yapan işletmeler nezdinde yapılacak olan vergi incelemelerinde, bütün üretim tesisleri bizzat yerinde görülüp iyice analiz edilmeli ve üretim süreci baştan aşağı irdelenip üretimde çalışan uzman kişilerden bilgi alınmalıdır.
- Matrah artırımı ve stok affı uygulamaları, gerek sektörel vergi denetimlerinin etkinliğini azalttığından gerekse de mükelleflerin davranışlarını değiştirebilmesine neden olduğundan demir çelik sektörü üzerindeki denetimlerin sağlıklı yapılabilmesi noktasında matrah artırımı ve stok affı uygulamaları azaltılmalıdır.⁴³
- Temel üretim girdisi olarak hurdayı kullanan çelik sektörünün sahte belge kullanımı ile karşı karşıya kalma riski ortadan kaldırılmalıdır.

³⁸ Zehra Vildan SERİN ve Osman FİDAN. "Türkiye Demir Çelik Sektörü Rekabeti ve Endüstri 4.0". Journal of Transportation and Logistics. 2019. Cilt: 4. Sayı: 2. s. 101.

³⁹ Mehmed Gökhan POLATOĞLU. "Türkiye Ağır Sanayisinin Öncü Kuruluşlarından İskenderun Demir-Çelik Fabrikası". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2018. Cilt: 22. Sayı: Özel. s. 644.

⁴⁰ T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi. "Elektrik Ark Ocakları Sektörel Uygulama Kılavuzu". 2021. s. 16.

⁴¹ T.C. Kalkınma Bakanlığı. a.g.e. s. 140.

⁴² T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. a.g.e. s. 40.

⁴³ Şebnem TOSUNOĞLU ve Hakan ÖZDEMİR. "Matrah Artırımı Uygulamasının Mükellefler, Meslek Mensupları ve Denetim Elemanları Üzerindeki Etkileri". Vergi Sorunları Dergisi. 2021. Sayı: 395. s. 22.

- Hurda metal için KDV yükü %18 olarak belirlenmeli ve bu noktada demir cevherindeki %18 KDV hurda için de getirilmelidir.
- Hurda ve geri dönüşüm sektöründe uygulanan %2 gelir vergisi tevkifat oranının %1'e indirilmesi, Ticaret ve Sanayi Odaları veya Ticaret Borsaları'na sağlanacak hurda borsasına kayıtlı mal satışları için gelir vergisi tevkifat oranının %0 olarak uygulanması gerekmektedir.⁴⁴
- Dâhilde İşleme İzin Belgesi kapsamında KDV ödenmeksizin üretilen malların ihraç kayıtlı olarak tesliminde yaşanan KDV iadesi sorunu giderilmelidir.⁴⁵
- Metal hurdalar mahalli idareler (Belediyeler) bünyesinde oluşturulacak sahalarda toplanmalı ve toplanan bu hurdalar Belediyeler aracılığıyla geri dönüşüm fabrikalarına veya üretici firmalara elektronik kantarlar aracılığıyla tartılarak satılmalıdır. İlgili Belediyelerce tek elden hurda kayıtları tutulmalı, kantarlar tıpkı ödeme kaydedici fiş düzenleyen cihazlar gibi kantar fişi üretmeli, bu kantar fişleri mali belge hükmünde olmalı ve elde edilen bilgiler Hazine ve Maliye Bakanlığı ile rutin olarak paylaşılmalıdır.
- Çelikhaneler ve haddehanelerdeki üretim sürecinde elde edilen yarı mamul ve mamul miktarlarının günlük olarak raporlanması sağlanmalı ve üretim veri bildirim sistemi oluşturularak ilgili üretim verilerinin (üretim reçeteleri, vardiya raporları, vb.) elektronik ortamda Hazine ve Maliye Bakanlığına gönderilmesi sağlanmalıdır.
- Üretim sürecinin her aşamasında (hurda'nın eritilmesi, yarı mamul olan kütük ve slabın haddelenmesi, depolanması, taşınması, vb.) gerçekleşen fire oranlarının, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı veya Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesinde metal imalat sektörüne ilişkin konusunda uzmanlığa sahip üyelerden oluşan bir komisyonca, mevcut teknoloji ile üretimin her bir aşamasında gerçekleşen fiili fire oranları belirlenmelidir.
- Sektörde hurda cinsi malların faturalandırılması kurulan paravan işletmeler tarafından yerine getirilmekte olup, organizasyon içinde en üstten en alta doğru gidildikçe sahte fatura kullanma/düzenleme fiillerinin artmakta olduğu görülmektedir. Bu noktada, var olan gerçek hurda cinsi malın doğrudan birinci el tarafından üretici firmaya teslim edilmesi sağlanmalı ve hurda toptancılarının kendi aralarındaki alım satım engel olunarak nihayetinde hurda toptancısının asıl hedefinin topladığı hurdayı üretici firmalara satması olmalıdır. Ayrıca zamanında yapılacak vergi incelemeleri ile aradaki paravan firmaların terkin edilmesi de sağlanmalıdır.
- Hurdanın dışındaki üretim için gerekli ithal edilen yardımcı hammaddelerin (ferro silis, ferro siliko mangan, parça kireç, granül karbon, fluşpat, elektrot çubukları gibi) üretim maliyeti içindeki payının nispeten düşürülmesine yönelik olarak yurt içindeki üretim teşvik edilmelidir.⁴⁶

⁴⁴ Mehmet AKARSLAN. "Hurda ve Geri Dönüşüm Sektöründe Belge Düzeni ve Mal Hareketlerinin Kayıt Altına Alınmasına İlişkin Önerilerimiz". (<https://vergialgi.net/hurda-ve-geri-donusum-sektorunde-belge-duzeni-ve-mal-hareketlerinin-kayit-altina-alinmasina-iliskin>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

⁴⁵ Olcay ER. "Devreden KDV'ye Çözüm Olarak DİİB". (<https://istanbulymmo.org.tr/dosyalar/sunumlar/20190404.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

⁴⁶ A&T Bank Ekonomik Araştırmalar Departmanı. "Demir Çelik Sektörü". (<https://www.atbank.com.tr/documents/demircelik-sektorraporuaralik2020.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.

- Üretime ilişkin teşvikler verilmeli ve daha etkin ve verimli çalışan entegre tesisler desteklenerek sayısı artırılmalıdır.
- Banka kredilerinde kolaylık sağlanmalı ve hurda, demir cevheri ve kok kömürü gibi Türkiye’de yeterli miktarda bulunmayan hammaddelerin ithalatında sektöre ekstra yük getiren KKDF (Kaynak Kullanırma ve Destekleme Fonu) kaldırılmalıdır.⁴⁷
- Elektrik enerjisi maliyetleri üzerindeki ilave fon ve kesintiler (kayıp kaçak bedeli, TRT payı, çeşitli fonlar, vb.) kaldırılmalı veya olumsuz etkileri giderilmelidir.⁴⁸

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Metal iş kolu içerisinde ana sanayiye oluşturulan demir çelik sektörü, birçok sektöre girdi sağladığı için sanayinin lokomotif sektörü niteliğini taşımaktadır. Bu noktada demir çelik sektörü; otomotiv, makine, inşaat, altyapı, savunma, ulaşım, vb. sektörler için temel endüstri konumundadır.

Demir çelik sektörünün güçlü ve zayıf yönleri bulunmakta olup, sektörün kendi dinamikleri içerisinde farklı sorunları bulunmaktadır. Bu noktada, sektörün bu sorunları bazı durumlarda mükellefleri kayıt dışılığa ve vergi kayıp ve kaçığına itmektedir. Yine; demir çelik sektörü nakit akışının yoğun olduğu bir sektör olup, ayrıca birçok alt sektörle de iç içe bulunmaktadır. Bu noktada, sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleme ve kullanma fiilleri demir çelik sektörüne ilişkin ticarette alt mükellefler nezdinde yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca sektörde ödenecek KDV’lerin çıkması da mükellefleri ister istemez usulsüz fiillere yönlendirmektedir. Bu kapsamda çalışmanın 4. bölümünde belirtilen çözüm önerilerinin sektördeki kayıt dışılığı azal-

tacağı ve aynı zamanda vergi kayıp ve kaçığı önleyeceği/engelleyeceği düşünülmektedir.

Öte taraftan; bilindiği gibi çağımız Sanayi 4.0’ı yaşamakta olup pazarlama, imalat ve harcama yeniden dizayn edilmektedir. Bu noktada, Sanayi 4.0 ile birlikte gelişen teknolojilerin de demir çelik endüstrisinde rekabetçi çözümler sunacağı, sektörde etkinlik ve verimliliği artıracığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada; demir çelik sektöründeki mevcut durum ortaya konularak, sektörün vergilendirilmesi ve sektördeki mükelleflerin vergi kayıp ve kaçığına yönelmelerinin nedenleri irdelenmiştir. Nihai olarak sektördeki sorunların giderilmesine veya azaltılmasına ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur. Bu somut ve yapısal çözüm önerilerinin ilgili birimlerce dikkate alınmasının, demir çelik sektörü özelinde ve ülkemiz genelinde yerinde ve faydalı olacağı değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- 3213 sayılı Maden Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- 2005/9266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. (www.resmigazete.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- AĞAMOĞLU, H. (2020). “Katma Değer Vergisinde Sorumluluk Ve Tevkifat.” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

⁴⁷ T.C. Kalkınma Bakanlığı. *a.g.e.* s. 128.

⁴⁸ TOBB, *a.g.e.* s. 69-70.

- AKARSLAN, M. “Hurda ve Geri Dönüşüm Sektöründe Belge Düzeni ve Mal Hareketlerinin Kayıt Altına Alınmasına İlişkin Önerilerimiz”. (<https://vergialgi.net/hurda-ve-geri-donusum-sektorunde-belge-duzeni-ve-mal-hareketlerinin-kayit-altina-alinmasına-iliskin>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- ATAĞ, O. “Demir-Çelik Sektörü Ve Vergisel Sorunlar”. Sanayi Gazetesi. (<https://www.sanayigazetesi.com.tr/demir-celik-sektoru-ve-vergisel-sorunlar-makale,1987.html>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- A&T Bank Ekonomik Araştırmalar Departmanı. “Demir Çelik Sektörü”. (<https://www.atbank.com.tr/documents/demirceliksektorraporuaralik2020.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- BAŞKOL, M. O. ve BEKTAŞ, S. (2021). “Türkiye Demir-Çelik Sektörünün Ürün Haritalaması: Widodo Yöntemiyle Bir Analiz”. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 19. Sayı: Özel.
- BIYIK, Y. ve ÖZKALE, N. L. (2019). “Demir Çelik İthalatında Gümrük Vergisi İndirim Kararı Ve Endüstriye Etkilerine Yönelik Bir Değerlendirme”. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16. Sayı: 43.
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2021/23). (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- ER, O. “Devreden KDV’ye Çözüm Olarak DİİB”. (<https://istanbulymmo.org.tr/dosyalar/sunumlar/20190404.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- GÖKCECİK, G. ve DULKADİROĞLU, H. (2021). “Elektrik Ark Ocağı İle Üretim Yapan Bir Demir-Çelik Tesisinin Mevcut En İyi Teknikler Kapsamında Değerlendirilmesi”. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi. Cilt: 10. Sayı: 2.
- İstanbul Sanayi Odası. “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Sektör Rehberleri: Demir-Çelik Sanayii”. İstanbul, 2012.
- KAPLANHAN, F., ve BAŞER, H. Ç. (2018). “Danıştay Ve Vergi Mahkemesi Kararları Işığında Hurda Alımlarında Karşılaşılan Gelir Vergisi Stopajı Problemi”. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. Sayı: 35.
- Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- KAYA, D. (2019). “Demir Çelik Sektöründe Enerji Verimliliği”. Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 2.
- KPMG. “KPMG Perspektifinden Demir Çelik Sektörüne Bakış”. (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2021/07/kpmg-perspektifinden-demir-celik-sektoru-ne-bakis-2021.pdf>). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- Maden Kanununun I (A) Grubu Madenleri İle İlgili Uygulama Yönetmeliği (Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği). (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 04 Aralık 2021.
- Mal Ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin 2007/13033 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. (www.resmigazete.gov.tr). Erişim Tarihi: 04 Aralık 2021.
- POLATOĞLU, M. G. (2018). “Türkiye Ağır Sanayisinin Öncü Kuruluşlarından İskenderun Demir-Çelik Fabrikası”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 22. Sayı: Özel.
- SERİN, Z. V. ve FİDAN, O. (2019). “Türkiye Demir Çelik Sektörü Rekabeti ve Endüstri 4.0”. Journal of Transportation and Logistics. Cilt: 4. Sayı: 2.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. “Çevresel Etkiler Ve Alınacak Önlemler Kılavuzu-Metal Üretimi”. Ankara. 2017.

- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi. “Elektrik Ark Ocakları Sektörel Uygulama Kılavuzu”. 2021.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. “Demir-Çelik Çalışma Grubu Raporu”. Ankara. 2014.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. “Demir Çelik Sektör Raporu (2021)”. Ankara. 2021.
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası. “Sektörel Görünüm: Demir Çelik”. İstanbul. 2018.
- TOBB. “Türkiye Demir Ve Demir Dışı Metaller Meclisi Raporu 2019”. Ankara. 2020.
- TOSUNOĞLU, Ş. ve ÖZDEMİR, H. (2021). “Matrah Artırımı Uygulamasının Mükellefler, Meslek Mensupları ve Denetim Elemanları Üzerindeki Etkileri”. Vergi Sorunları Dergisi. Sayı: 395
- TÜRKER, O. (2017). “Türkiye’nin Demir-Çelik Endüstrisinin Rekabet Gücünün Değişimi (1989-2016)”. Kesit Akademi Dergisi. Sayı: 12.
- Türkiye Çelik Üreticileri Derneği. “Çelik Haritası”. (<https://celik.org.tr/harita/>). Erişim Tarihi: 02 Aralık 2021.
- YAŞAR, O. (2009). “Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi”. Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı: 20.
- World Steel Association. “2021 World Steel in Figures”. (<https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/World-Steel-in-Figures.html>). Erişim Tarihi: 05 Aralık 2021.